

Intervenció a l'acte
“Transformar l'educació per transformar el món en què vivim”

Eduard Vallory
President del Centre UNESCO de Catalunya
La Pedrera, 12 de desembre de 2018

Benvolguda directora general adjunta per a l'Educació de la UNESCO, consellera de la Presidència, conseller d'Acció Exterior, secretaris i directors generals, regidors, persones del món de l'educació, amigues i amics,

Fa tres anys, en aquest mateix auditori, el Dr. Sobhi Tawil presentava l'edició catalana de l'informe de la UNESCO *Repensar l'educació*. Al pròleg, l'aleshores directora general, Irina Bokova, ens convidava a transformar l'educació per transformar el món en què vivim. I d'aquella crida en va néixer l'aliança Escola Nova 21, catalitzant un ampli moviment de centres educatius compromesos a fer que el canvi educatiu arribi al conjunt del sistema.

Les reflexions d'aquell informe són molt profundes. Ens recorden, per exemple, que tots els països van acollir amb entusiasme el missatge de l'Informe Delors, de 1996, que deia que l'educació ha de possibilitar la formació integral de la persona, en els quatre pilars: aprendre a ser, a conèixer, a fer i a conviure. Però que, a la pràctica, en la majoria de casos, l'aprendre a ser i l'aprendre a conviure segueixen sent els grans absents dels sistemes educatius.

El Prof. Aaron Benavot, coordinador del Global Monitoring Report “Education for All” de la UNESCO, ens ho explicava en presentar l'informe a Barcelona: en la majoria de països, l'objectiu final del sistema educatiu acaba sent, *de facto*, l'examen d'entrada a la universitat. De res serveix que proclamem els quatre pilars de Delors si al final només donem validesa a allò que mesurem amb proves antigues. En això, l'evolució de la selectivitat a casa nostra per a fer-la competencial també és una assignatura pendent que no pot posposar-se més.

Mentrestant, el món es transforma davant nostre, generant reptes i oportunitats sense precedents. El repte d'un desenvolupament que reverteixi en les persones i respecti el medi. El repte d'una transformació digital que millori la qualitat de vida per a tothom. El repte de la convivència, de la diversitat, de la democràcia, de la justícia, de la pau. I l'educació és potser l'instrument més important per a donar-hi resposta.

Però, ¿com definim una educació de qualitat? És llegir literatura i filosofia? Saber fer operacions matemàtiques? Tenir coneixements científics? Gaudir de la música clàssica?

Val la pena recordar que al nostre continent, no fa tants anys, hi havia persones molt cultes que llegien Goethe i Nietzsche, tenien una gran eficiència de gestió, eren potents en recerca científica; i escoltaven Wagner mentre els forns crematoris omplien de cendres humanes els voltants dels camps de concentració. Cendres de milions de persones jueves, gitanes, homosexuals, refugiats republicans...

I per això, la Declaració Universal dels Drets Humans va proclamar, fa setanta anys, que “el reconeixement de la dignitat inherent i dels drets iguals i inalienables de tots els membres de la família humana és el fonament de la llibertat, la justícia i la pau en el món”.

I per això també, la Constitució de la UNESCO comença dient: “Atès que les guerres neixen a les ments de les persones, és a les ments de les persones on s’han d’edificar els baluards de la pau”. I d’aquesta tasca d’edificar n’anomenem *educació*.

En aquests setanta anys, les nostres societats han avançat enormement en l’educació. Hi pensava aquesta setmana passada, on després d’anar a Finlàndia, coneixent a fons un sistema educatiu molt equitatiu, vaig ser a Massachusetts visitant diverses iniciatives sobre aprenentatge avançat a l’MIT, institució líder mundial en ciència i tecnologia.

I en efecte, hem progressat enormement en la universalització de l’escola i l’alfabetització, hem vençut malalties amb recerques de frontera, i hem generat transformacions tecnològiques inimaginables.

Però ¿què n’hem après, de tantes persones que van haver d’emigrar de la pobresa, o esdevenir refugiats fugint de la barbàrie com Einstein? Avui, als nostres països benestants, marginem o deixem morir al mar migrants que com els nostres avis volen deixar enrere la pobresa, rebutgem refugiats que també fugen de la barbàrie, i apareixen responsables elegits democràticament que proposen fer llistes de gitanos, elogien els anteriors règims feixistes, o alimenten el supremacisme blanc, la impunitat de les agressions i salutacions amb el braç alçat.

Per això, la Declaració d’Incheon “Educació 2030”, adoptada pel Fòrum Mundial d’Educació de Nacions Unides fa tres anys, proclama que hem de perseguir una educació de qualitat al llarg de tota la vida, que sigui inclusiva i equitativa; és a dir, per a tothom. I fa una nova definició de què cal entendre per educació de qualitat: l’educació que també possibilita *ser*, i que també possibilita *convivre*. I des d’aquesta òptica, hem de dir alt i clar que, a la majoria de les nostres societats, no hi ha una educació de qualitat.

No hi ha una educació de qualitat quan la cultura de la violació segueix normalitzada, quan els maltractes de gènere són a l’ordre del dia, quan el #MeToo mostra que tots som còmplices del silenci, quan les agressions sexuals fins i tot les perpetren menors d’edat.

No hi ha una educació de qualitat quan nois i noies creixen amb idees i actituds masclistes, homòfobes, xenòfobes, racistes, aporofòbiques, feixistes; quan s’insulta el diferent, quan es criminalitza el manter, quan es crema el sense sostre, quan s’és indiferent de les morts a la Mediterrània, quan es reprimeixen els refugiats que protesten per les seves condicions.

No hi ha una educació de qualitat quan persones joves accepten la corrupció com un mal menor i cauen en mans del populisme, del fanatisme, de la violència, de l’odi a la diferència, que genera patiment, guerres, genocidis, violacions massives, migracions, refugiats, i societats benestants que mirem cap a una altra banda mentre es normalitza el comerç d’armes.

No hi ha una educació de qualitat quan a països com el nostre seguim emprant cada dia productes de plàstic d'un sol ús, seguim disminuint les zones naturals protegides, seguim reduint el nombre d'espècies al medi, seguim tenint economies de carboni intensiu que acceleren el canvi climàtic.

I això no és degut als docents, ni a les escoles. És degut a que la societat no creu allò que proclama: l'educació, la igualtat, la dignitat humana, la responsabilitat mediambiental. I no aposta seriosament per l'educació com un instrument d'igualtat en dignitat i en oportunitats, com la porta d'entrada a la convivència democràtica i al desenvolupament de vides dignes de ser viscudes.

Per això, l'aportació més important del document de la UNESCO que avui presentem: *Educació per als Objectius de Desenvolupament Sostenible*, és justament aquesta: no podem parlar d'educació de qualitat si no prepara els nois i noies per donar resposta als reptes individuals i col·lectius del món en què vivim. L'Agenda per al 2030 de Nacions Unides, i els seus 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible, adoptats solemnement l'any 2015, són una crida urgent a l'acció conjunta per fer indissociables progrés, sostenibilitat, i justícia.

Per a assolir els Objectius, calen dues coses diferents. Una primera, alinear polítiques i accions públiques, privades, i de la societat civil, per fer-los possibles. I una segona, sensibilitzar i capacitar les persones perquè puguin donar-hi resposta. Us convido que llegiu els objectius d'aprenentatge que proposa aquest document per a cadascun dels disset ODS, en els tres nivells: el d'aprenentatge cognitiu, el d'aprenentatge socio-emocional, i el d'aprenentatge de comportament.

I hi trobareu, per exemple, que un dels objectius ha de ser que “L'alumne sigui capaç de sentir empatia i mostrar solidaritat envers les persones que pateixen discriminació” (#10). O que “L'alumne sigui capaç d'esdevenir un agent de canvi en la presa de decisions a escala local i expressar-se contra la injustícia” (#16).

Aquest document l'havien de presentar, fa un any, els consellers Raül Romeva, Clara Ponsatí i Josep Rull, tots tres amics i persones estimades. Per això, sentint la seva injusta absència i la del president d'Òmnium, Jordi Cuixart, recordo amb emoció els versos de Narcís Comadira:

“Hem cridat fins a no poder més:
la pau, la pau,
la pau i la justícia.
Justícia i llibertat
fins a no poder més”.

Directora, consellers, amigues i amics; durant anys, amb els antics Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni, molts vivien pensant que el món a arreglar era el dels altres. Que els reptes globals eren els dels països que encara s'havien de desenvolupar, on les democràcies no eren sòlides com les nostres. Que les guerres i les violacions passaven a la terra dels bàrbars. Que el tràfic de persones, la deforestació amazònica, la contaminació massiva, passaven a fora.

I la gran contribució de l'Agenda 2030 de Nacions Unides, i dels seus 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible, és deixar-nos clar que els reptes globals comencen a cada un dels nostres entorns, a cada municipi, a cada barri; i que tots ells, els nostres i els de la família del meu amic Mawa, al Senegal, estan interconnectats.

Avui sabem que les societats amb economies de carboni intensiu són generadores de l'escalfament global i del canvi climàtic, el que, per exemple, provoca desertització, pobresa, escassetesa d'aigua i fam, guerres, violacions massives i grans moviments poblacionals. Però també sabem que al ritme que anem, el 2050 hi haurà més volum de plàstic que de peixos als oceans, o que la corrupció està vinculada a l'especulació i al negoci armamentístic, al populisme i l'erosió democràtica, i a la manca de garanties de drets i llibertats bàsics, començant per la d'expressió.

La Dra. Mmantsetsa Marope, directora de l'International Bureau of Education de la UNESCO, ens deia a la seva visita fa mig any que és fonamental adoptar de veritat un currículum competencial que empoderi els nois i noies per donar resposta a un món complex i incert. I remarcava que no n'hi ha prou amb adoptar un currículum competencial: hem de canviar la manera com s'aprèn, la manera com mesuram l'aprenentatge, el rol i la formació dels docents, l'organització dels centres i del sistema.

El mateix indica el document que avui presentem: una educació de qualitat que sensibilitzi i capaciti, diu el document, "requereix passar de l'ensenyar a l'aprendre. Demana una pedagogia transformadora i orientada a l'acció, que promogui l'aprenentatge autònom, la participació i la col·laboració, l'orientació a la resolució de problemes, la interdisciplinarietat, i l'enllaç entre l'aprenentatge formal i no formal. Tan sols aquest tipus d'aproximacions pedagògiques faran possible adquirir les competències clau necessàries per a promoure el desenvolupament sostenible".

És per això que des del Centre UNESCO de Catalunya estem treballant per impulsar una iniciativa que promogui l'adopció d'aprenentatge basat en projectes vinculats als ODS a les escoles, instituts i universitats. Les metodologies existents de treball globalitzat interdisciplinari que personalitzen l'aprenentatge són moltes. Però el treball per projectes, quan està ben estructurat, permet seqüències llargues que integren disciplines i llenguatges i també aprofundir-hi, i es pot vincular a altres accions. com ara l'aprenentatge-servei.

Explica el Buck Institute of Education que tot projecte ha de tenir set elements: (1) un problema o pregunta rellevant, contextualitzat; (2) una indagació sostinguda, aprofundida; (3) autenticitat, vinculació amb el món real i els interessos dels alumnes; (4) veu i presa de decisió dels alumnes, incloent com treballen i què creen; (5) Reflexió conjunta de docents i alumnes sobre el procés d'aprenentatge, el sentit de les preguntes que es fan, la qualitat del treball, els obstacles que es troben i com superar-los; (6) crítica i revisió compartits; i (7) tenir com a resultat un producte públic, que es presenti fora de l'aula.

Per tal de promoure aquestes pràctiques, volem bastir una iniciativa que segueix una lògica *Scratch*, que incentivi compartir, inspirar-se, replicar, i aprendre entre iguals. Per a això, estem treballant amb el Grup de Recerca de Tecnologies i Educació de la Universitat Pompeu Fabra per crear una plataforma digital col·laborativa que permeti que al llarg de la pròxima dècada cada projecte pugui inspirar-ne de nous,

rebre *feedback*, i estendre les pràctiques a Catalunya i, si es generalitza, arreu del món. I ho desenvoluparem de la mà de les persones que en saben: docents magnífiques com les tres que avui compartiran experiències reals.

Vaig acabant: els humans som els animals coneguts capaços de generar la major bellesa i bondat i, alhora, la barbàrie i la pitjor crueltat. Som els únics animals amb consciència, i alhora els que actuem amb inconsciència. L'educació marca la diferència.

És per això que voldria agrair el treball emocionant, compromès, impressionant, de tants docents que dia a dia construeixen l'esperança d'una educació transformadora de persones i de societat. Mestres d'avui i futures mestres, que ens comineu a fer de la qualitat i l'equitat educatives les dues cares de la mateixa moneda, per a contribuir a fer aquest món amb dignitat, sentit, respecte i benestar, per al conjunt de la natura, per a tots nosaltres i per als que vindran.

Moltes, infinites gràcies.